

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

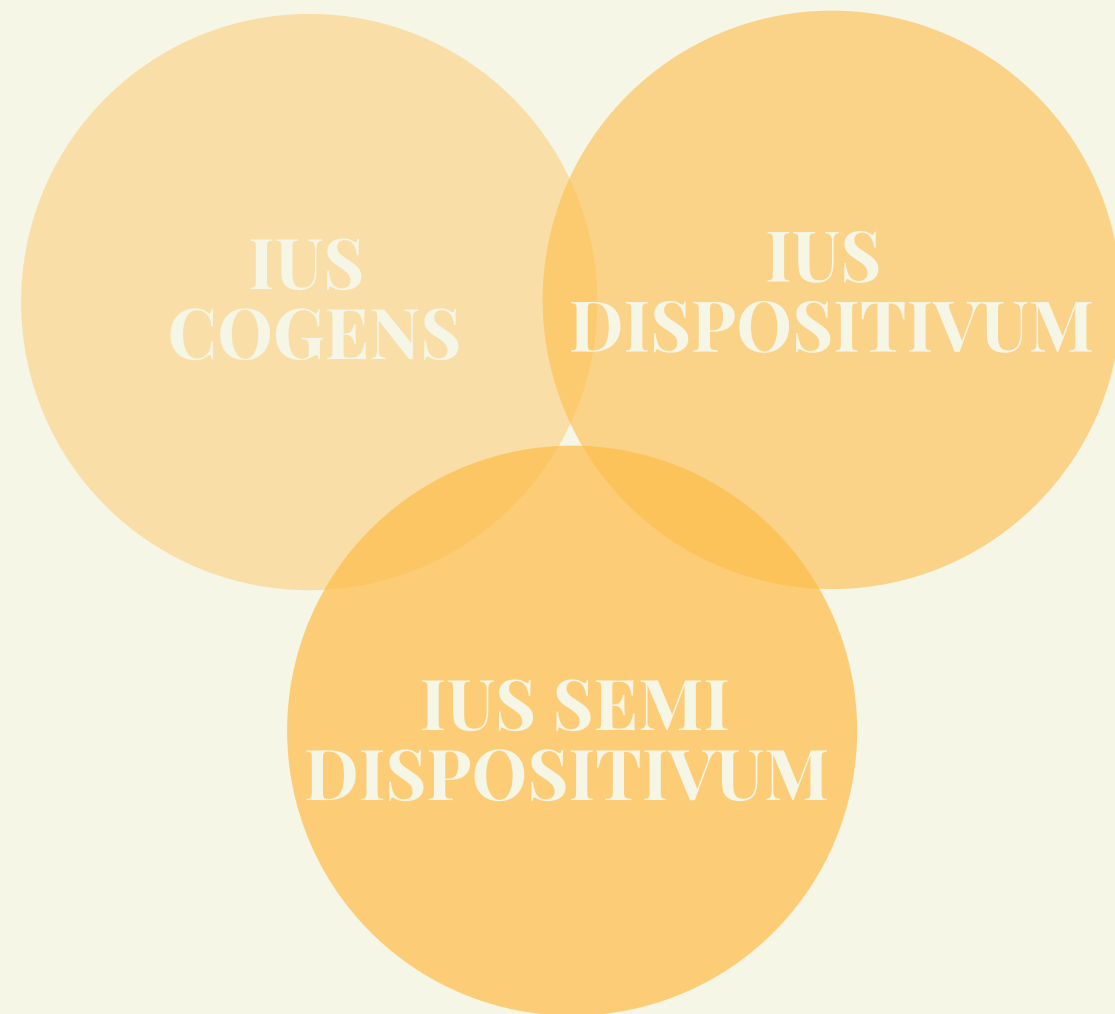
An aerial photograph of a city, likely Warsaw, showing a dense urban landscape with various building styles and a prominent church spire in the distance. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal color.

norma prawna

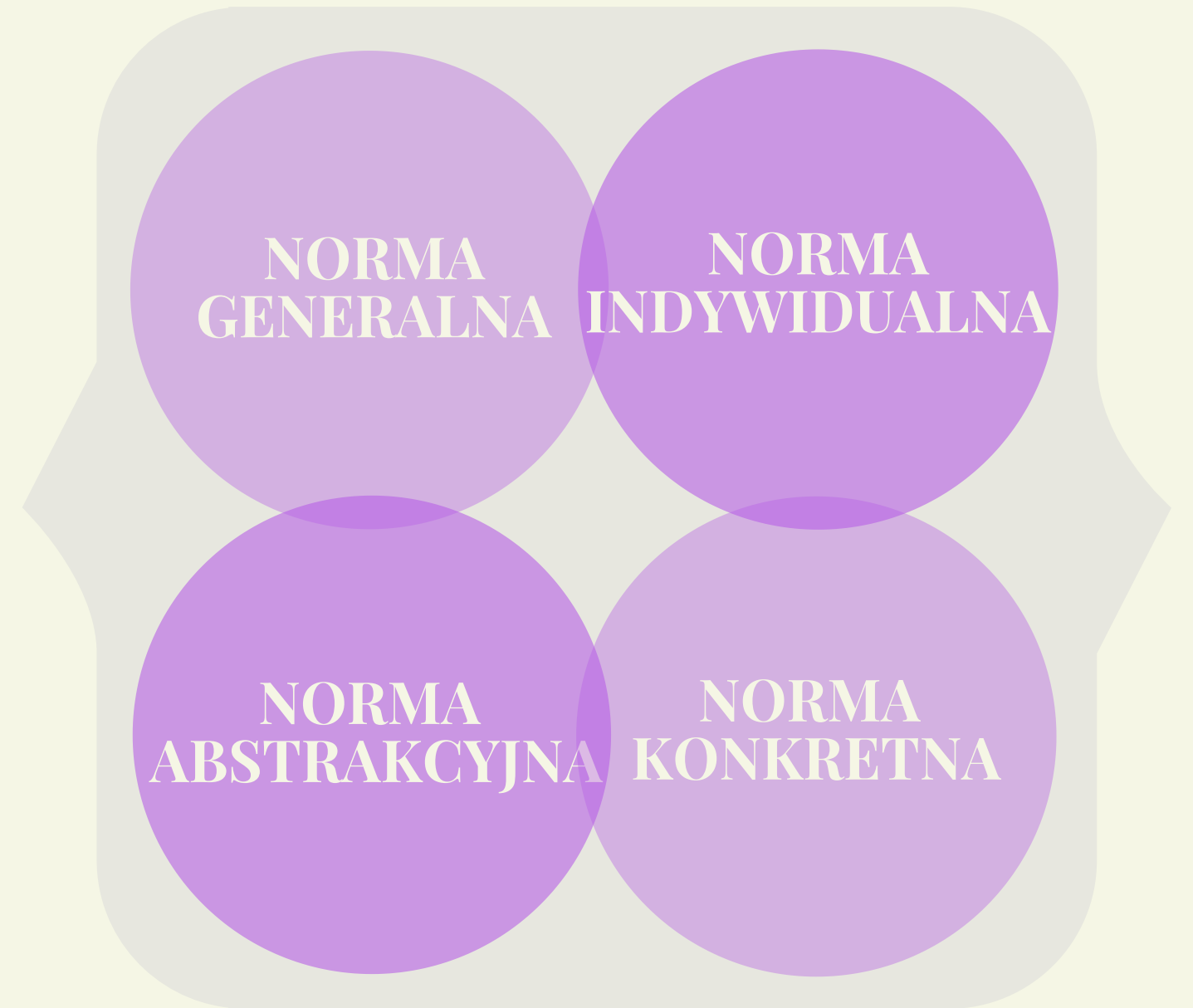
KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

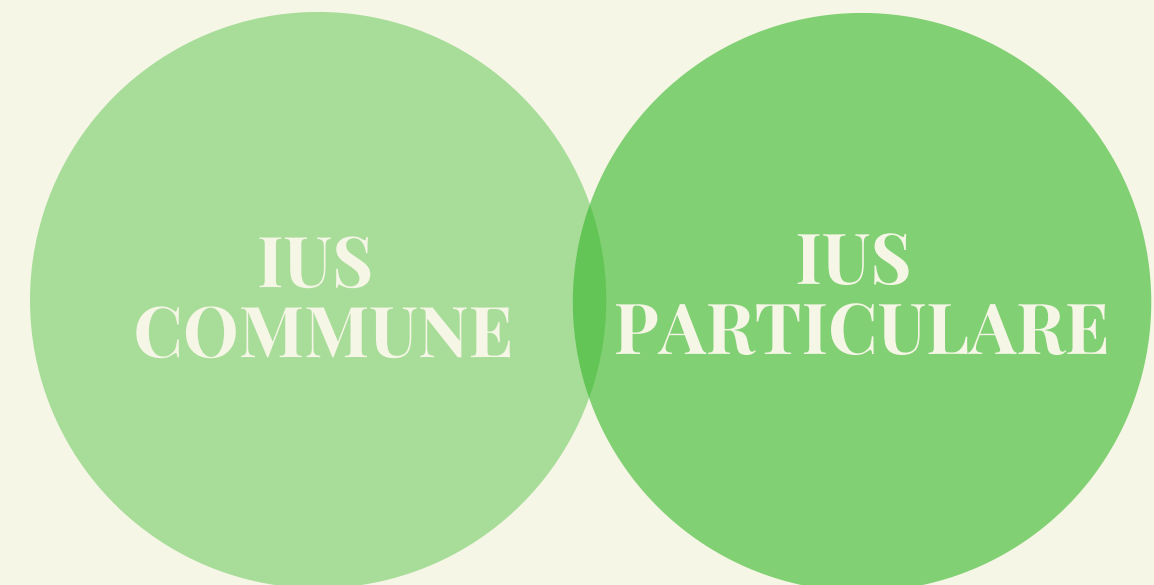
RODZAJE NORM PRAWNYCH

TWORZENIE PRAWA

STOSOWANIE PRAWA

RODZAJE NORM PRAWNYCH

IUS COGENS

- normy **bezwzględnie stosowane** (imperatywne)
- dominują w prawie publicznym i polegają na tym, że **prawodawca nie pozostawia adresatom normy wyboru w zakresie tego, czy normę stosować czy też nie, ani wyboru w zakresie treści tej normy**
- w razie jej nieprzestrzegania prawodawca przewiduje różnego rodzaju sankcje (sankcje karne bądź sankcje nieważności).

IUS DISPOSITIVUM

- normy **względnie stosowane** (dyspozytywne)
- dominują w prawie prywatnym i **mają zastosowanie wtedy, gdy ich potencjalni adresaci nie uregulują danego stosunku inaczej niż wynika to z przepisu formułującego tego rodzaju normę**
- oznacza to, że swoboda adresatów w tej mierze polega na tym, że albo mogą odrzucić treść normy względnie stosowanej i samodzielnie uregulować daną materię prawną, albo zmodyfikować treść tej normy.

IUS SEMIDISPOSITIVUM

- norma prawna **wyznaczająca pewne ramy postępowania**, dająca **swobodę stronom** stosunku prawnego, **ALE tylko w pewnych granicach**
- charakterystyczna dla **prawa cywilnego i prawa pracy**, a także **stosunków konsumenckich**
- **norma semiimperatywna wyznacza granicę ochrony dla strony słabszej**:
  - * minimalny zakres uprawnień (którego nie można ograniczyć, ale można rozszerzyć) lub
  - * maksymalny zakres obowiązków (którego nie można rozszerzyć, ale można ograniczyć)

RODZAJE NORM PRAWNYCH

IUS GENERALE – IUS SPECIALE

- norma prawna lub przepis prawny, a niekiedy także akt prawotwórczy lub jego część, posiadająca **szerszy zakres zastosowania lub normowania**, niż jakaś inna norma regulująca podobny typ sytuacji lub zachowań (norma o węższym zakresie określana jako *lex specialis*).
- *lex generalis* jest typowym **pojęciem relacyjnym**, tj. takim, którego użycie zakłada każdorazowe odniesienie do innego pojęcia (jakiegoś *lex specialis*).
- można tu także mówić o relacjach międzyzakresowych między dwiema nazwami, z których pierwsza (*lex generalis*) jest nazwą zakresowo szerszą, bardziej ogólną, wyodrębnioną na podstawie treściowo uboższego zestawu cech, a druga (*lex specialis*) zakresowo węższą, bardziej szczegółową, wyodrębnioną na podstawie bogatszego zespołu cech
- aby możliwe było mówienie o relacji *lex generalis* – *lex specialis*, zakres desygnatów klasy *lex specialis*, musi zawierać się w zakresie nazwy należącej do typu *lex generalis*. Innymi słowy – dziedziny regulacji muszą być tutaj tożsame, tzn. treściowo zbieżne (np. w tekście prawnym możemy spotkać się z nazwą przedsiębiorstwo (*lex generalis*) i przedsiębiorstwo budowlane (*lex specialis*))
- to rozróżnienie ma ogromne znaczenie w procesie stosowania prawa – kolizje norm i zasada:
lex specialis derogat legi generali
- charakteryzując relację *lex generalis* i *lex specialis* należy zawsze uwzględniać kompletną strukturę normy prawnej
- *lex generalis* może być też rozumiana jako norma wprowadzająca regulację podstawową, natomiast *lex specialis* jako norma dopuszczająca pewien wyjątek wobec określonych osób lub sytuacji

RODZAJE NORM PRAWNYCH

IUS COMMUNE

- **prawo ogólne**, powszechne, pospolite, prawo przysługujące szerokiemu kręgowi osób,
- normy prawne lub nawet całościowe porządki prawne mające cechę **powszechnego obowiązywania**
- przeciwstawiane *ius particulare* lub *ius singulare*.
- w ujęciu historycznym – określenie **prawa zuniwersalizowanego**, adresowanego do szerokiego kręgu ludzi średniowiecznej Europy, a będącego **unifikacją** prawa Europejskiego opartego na silnej recepcji prawa rzymskiego
- miało charakter uzupełniającego źródła prawa, a mianowicie – było stosowane, gdy porządek krajowy nie regulował jakiejś dziedziny lub gdy regulacje krajowe były niejednoznaczne
- taki **pierwotwór** wspólnotowego prawa UE
- **normy prawne obowiązujące na terenie całego państwa** mają duże znaczenie, szczególnie, gdy jest to państwo federacyjne, konfederacyjne, stanowe i na niższych szczeblach mamy widoczne partykularyzmy

IUS PARTICULARE

- **prawo szczegółowe, regionalne** – prawo **obowiązujące na pewnym obszarze**, będącym częścią ogólnopaństwowego porządku prawnego
- w państwie federacyjnym można tak określić prawodawstwo na poziomie członkowskim federacji (USA, stany)
- są to **normy prawa powszechnie obowiązującego, ale o ograniczonym zasięgu terytorialnym**
- *ius particulare* można odnosić do:
  - * aktów prawa miejscowego (Konstytucja RP – źródła prawa powszechnie obowiązującego)
  - * aktów prawnych obowiązujących np. w strefach nadgranicznych czy innych obszarach, na których państwo decyduje się wprowadzać regulacje szczegółowe.
- charakter relacji między strukturą państwową a regionalną decyduje o prymacie norm typu *ius commune*, bądź *ius particulare*

RODZAJE NORM PRAWNYCH

NORMA GENERALNA

- norma skierowana do osoby lub osób wyodrębnionych ze względu na pewną wspólną cechę rodzajową lub zespół takich cech np.:
  - * zawód (prawnicy, lekarze),
  - * wiek (pełnoletni),
  - * sprawowana funkcja (poseł),
  - * płeć (kobieta),
  - * lub ze względu na pewną cechę lub cechy charakteryzujące sytuację, od której prawodawca uzależnia powstanie określonego obowiązku – cechy te mają służyć do wyodrębnienia potencjalnych adresatów normy z pewnego uniwersum osób
- nazwy użyte w normie generalnej **muszą umożliwiać konkluzywne rozstrzygnięcie** o tym, czy dany podmiot jest jej adresatem czy też nie

NORMA INDYWIDUALNA

- norma skierowana do osoby lub osób wyodrębnionych ze względu na pewną cechę osobową (indywidualną, niepowtarzalną) człowieka lub zespół takich cech
- norma indywidualna pozwala określić swojego adresata poprzez przywołanie takich cech człowieka jak imię, nazwisko, data i miejsce urodzenia, imiona rodziców, PESEL, NIP, firma przedsiębiorcy, numer KRS itp.
- **zespół takich cech pozwala wyodrębnić poszczególną jednostkę jako podmiot prawa spośród klasy potencjalnych adresatów określanych przez normę generalną**
- norma indywidualna jest normą skierowaną do określonej osoby fizycznej lub prawnej.
- norma indywidualna niekiedy **może być skierowana do grupy osób** – chodzi tu o **agregat jednostek** powstałych w konsekwencji wskazania cech poszczególnych osób np. lista studentów I roku z numerami indeksów tych osób

RODZAJE NORM PRAWNYCH

NORMA ABSTRAKCYJNA

- norma **określająca** w sposób **powtarzalny i pozakontekstowy treść nakładanego na adresata normy obowiązku**
- określa **rodzajowo** powinność zachowania się określonej osoby lub grupy osób
- **zachowanie się adresata** jest tu wyodrębniane poprzez **wskazanie pewnej cechy** lub ich grupy wspólnej dla **zachowań określonego rodzaju**
- norma abstrakcyjna powinna określać zachowanie jako **konkluzywną klasę zachowań, wyodrębnianych spośród uniwersum zachowań regulowanych przez porządek normatywny**, do którego należy dana norma
- przykładem normy abstrakcyjnej jest posłużenie się takimi nazwami ogólnymi jak: „*zabija*”, „*wymierza karę*”
- nie jest normą abstrakcyjną norma, która określa zachowanie w sposób czasoprzestrzennie skonkretyzowany np. wezwanie do sądu.

NORMA KONKRETNA

- norma **wyznaczająca** w sposób **czasoprzestrzennie określony treść nakładanego na adresata obowiązku**
- w zakresie normowania zawiera takie **zachowanie się adresata, które daje się wyodrębnić jako pojedyncze, niepowtarzalne zdarzenie**
np. wezwanie do sądu w charakterze świadka, w konkretnej sprawie na określonych termin
- norma konkretna jest **skonkretyzowana** pod względem **czasu, miejsca i treści czynności**, jednak przyjmuje się, że wystarczy konkretyzacja np. tylko miejsca powinnego zachowania, aby zaliczyć tę normę do konkretnej
- norma konkretna charakteryzuje się tym, że **konsumuje się przez jednokrotne zastosowanie, a więc przestaje obowiązywać, jeżeli zostanie wykonana**
- czasami derogacja następuje wskutek upływu czasu, w sytuacji, gdy norma posiada z góry określony termin swojego obowiązywania

An aerial photograph of a city, likely Warsaw, showing a dense urban landscape with various building styles and a prominent church spire in the distance. The entire image is overlaid with a semi-transparent teal color.

obowiązywanie prawa

KLAUDIA GACZOŁ

Katedra Teorii i Filozofii Prawa

OBOWIĄZYWANIE PRAWA

KONCEPCJE OBOWIĄZYWANIA PRAWA

Znaczna część koncepcji prawa sytuuje je w sferze **powinności** – wedle koncepcji imperatywistycznych prawo bowiem nie istnieje (tzn. nie można go zobaczyć, zmierzyć, zważyć) lecz obowiązuje. Niemniej jednak, należy pamiętać, że termin „obowiązywanie” przyłgnął do prawa i oddziałuje także na jego koncepcje realistyczne, wedle których prawo jest po prostu faktem. Tak czy inaczej, **pojęcie obowiązywania prawa służy uzasadnieniu przestrzegania prawa.**

OBOWIĄZYWANIE
AKSJOLOGICZNE

OBOWIĄZYWANIE
FAKTYCZNE

OBOWIĄZYWANIE
TETYCZNE

OBOWIĄZYWANIE
SYSTEMOWE

AKSJOLOGICZNE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- aksjologia to refleksja o wartościach – obowiązywanie aksjologiczne stanowi rodzaj **uzasadnienia powinności przestrzegania** (stosowania) **normy**, odwołujące się do **wartości aksjologicznych**, takich jak **dobro, słusność, sprawiedliwość**
- zwrot „*norma N1 obowiązuje*” w sensie aksjologicznym rozumieć należy więc jako zwrot równoważny i równoznaczny stwierdzeniu, że:
  - „*Norma N1 jest treściowo zgodna z normami typu N*” – jeżeli przez zbiór norm typu N rozumieć się będzie **przyjęty i akceptowany** w danym **społeczeństwie porządek norm moralnych**. Innymi słowy:
„*Norma N1 obowiązuje*”, ponieważ **ma odbicie w danym systemie wartości – jest zgodna z wartościami uznawanymi za fundamentalne**.
- wobec tego – norma prawna, której można będzie przypisać:
  - 1) wartość akceptowanego „**dobra**” (sprawiedliwość, słusność) – zostanie uznana za normę prawnie obowiązującą, i odpowiednio, jeżeli u jej podstaw
  - 2) zidentyfikujemy jakąś postać „**zła**” (niesprawiedliwość, krzywda, niejednakowe traktowanie podobnych przypadków) – to o takiej, pochodzącej od prawodawcy normie powiemy, że ma negatywne uzasadnienie aksjologiczne, a zatem, że nie obowiązuje.
- **hierarchia norm wynika z hierarchii wartości!**

AKSJOLOGICZNE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- norma prawna może być też **neutralna aksjologicznie**, tzn. ze względu na charakter przedmiotu regulacji może być z natury rzeczy niezaangażowana w żadne wartości (np. normy regulujące formy dokonywania czynności prawnych, terminy, kompetencje prawne).
- normami **zaangażowanymi aksjologicznie** są przede wszystkim normy prawa materialnego (najsilniej widać to w prawie karnym materialnym), znacznie słabiej zaś w prawie ustrojowym, procedurach czy przepisach określających formę dokonywania czynności prawnych
- **instytucjonalnym** (wewnątrzprawnym) **wyrazem związków prawa i moralności** będą:
  - 1) **zasady prawa**
  - 2) także odwoływanie się przez prawodawcę w tekstach prawnych do **zasad współżycia**, tzw. **klauzule generalne**
  - 3) i wreszcie **wymóg działania praworządnego**

Obowiązywanie jest tutaj pewną **relacją**, związkiem pomiędzy **prawem** a **wartością**. Związkiem, który czyni sensownym i koniecznym przestrzeganie prawa.

- prawo obowiązuje, jeżeli jest moralne, nie obowiązuje zaś wtedy, gdy jest z moralnością niezgodne
- pozytywizm prawniczy, który zasadniczo zakłada separację prawa i moralności, odrzuca także aksjologiczne obowiązywanie prawa

BEHAWIORALNE (FAKTYCZNE) OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- rodzaj uzasadnienia mocy obowiązującej norm postępowania, odwołujący się do **praktyki społecznej** w określonej dziedzinie.
- norma obowiązuje, ponieważ: **jest w użyciu + jest zagnieżdżona w praktyce społecznej**
- **hierarchia normy i jej siła** (stopniowalność obowiązywania), **zależy od zdolności normy do wywierania wpływu na zachowania, ewentualnie od relacji ustalonych** (relacji hierarchicznych) **spontanicznie przez populację**
- uzasadnienie to, jest **charakterystyczne dla różnych odmian realistycznych ujęć prawa** (realizm prawniczy), które sytuują prawo w sferze bytu:
  - 1) stąd wynika więc swego rodzaju **pozorne błędne koło w rozumowaniu** – *norma N1 obowiązuje, ponieważ jest przestrzegana. Przestrzegana jest natomiast, ponieważ obowiązuje*
  - 2) „błąd” polega na tym, że obowiązywanie to pojęcie ze sfery powinności. Realizm w zasadzie go nie potrzebuje. Stwierdzenie, że norma obowiązuje, to z realistycznego punktu widzenia, uznanie, że jakieś zachowanie jest społecznie praktykowane i akceptowane
  - 3) obowiązywanie behawioralne nabiera innego wyrazu w koncepcjach prawa, które łączą elementy realistyczne z pozytywizmem – w takich koncepcjach zakłada się, że prawo należy do sfery powinności, jednakże na jego obowiązywanie ma wpływ praktyka społeczna.

BEHAWIORALNE (FAKTYCZNE) OBOWIĄZYWANIE PRAWA

„Norma N1 obowiązuje” jest tu rozumiany jako znaczeniowy odpowiednik zwrotu „istnieje (wykształciła się) praktyka stosowania i / lub przestrzegania normy N1”

- szczególnie silny akcent jest kładziony na praktykę sądownoadministracyjną (orzecznictwo) jako argument na rzecz obowiązywania prawa
- **negatywną konsekwencją przyjęcia faktycznej koncepcji obowiązywania prawa będzie zarzut *desuetudo***
  - * *desuetudo*, jest to wykorzystywany w kulturze *common law* zarzut „zestarzenia się prawa”, czyli inaczej *odwyknienia*. Oznacza to, że prawo choć należycie ustanowione, tj. w przepisanej formie i przez kompetentny organ, ma nie obowiązywać, gdyż nie wykształciła się odpowiednia w tym zakresie praktyka społeczna, czyli innymi słowy – jeżeli norma nie jest przestrzegana, nie jest "w użyciu".

TETYCZNE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- rodzaj uzasadnienia mocy obowiązującej normy postępowania, **odwołujący się do faktycznych lub przypisywanych normodawcy atutów**. Główną rolę odgrywa tutaj zatem **rzeczywista** lub choćby tylko **hipotetyczna władza podmiotu ustanawiającego normę** (państwa i jego organów) pozwalająca – czy to przez **interwencję**, czy też jako **potencjalne** jedynie działanie – **wymuszać przestrzeganie norm** przez ich **adresatów**.
- innymi słowy: **„Norma N1 obowiązuje, ponieważ organ ma kompetencję do tego, aby ją wyegzekwować”**.
- **hierarchia norm wynika z hierarchii autorytetów!**
- tetyczne obowiązywanie przeciwstawiane bywa najczęściej aksjologicznemu obowiązywaniu norm.
- obowiązywanie tetyczne norm prawnych uznawane jest za typowe dla **pozytywizmu prawniczego**, w szczególności dla jego wcześniejszego wariantu (pozytywizm pierwotny **J. Austina**).
- można do tego dodać również te **konceptje jusnaturalizmu**, które za źródło naturalnych norm uznają **Boga** – Bóg przecież tak samo jak „ludzki” prawodawca ustanawia normy za sprawą swoich kompetencji i autorytetu.
- prawo pojmowane na sposób pozytywistyczny obowiązuje, jeżeli zostało ustanowione w odpowiedniej formie przez kompetentny organ. Z takim pojęciem obowiązywania wiąże się charakterystyczne dla pozytywizmu pojęcie **testu pochodzenia** (*test of pedigree*). **Test pochodzenia pozwala odróżnić prawo od nie-prawa**, poprzez badanie czy dana norma jest wynikiem odpowiednich działań (operacji) podjętych przez podmiot uznany w danym porządku prawnym za autorytet normodawczy.
- pewną **odmianą** koncepcji obowiązywania tetycznego jest tzw. **koncepcja obowiązywania systemowego**

TETYCZNE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- podstawową tego typu obowiązywania prawa jest założenie, że prawem jest **każdy legalny akt pochodzący od organu posiadającego kompetencje prawodawcze**.
- prawo identyfikujemy w tym ujęciu nie ze względu na jego treść, lecz ze względu na jego szczególne (państwowe) źródło pochodzenia

Możliwe są w rzeczywistości **dwie** – niekonfliktowe zresztą – **wersje uzasadnienia tetycznego**. Każda z nich koresponduje z odmiennym źródłem, z jakiego władza może czerpać swoją moc, tj. z przymusu (władzy) i z autorytetu:

1) **„Norma N1 obowiązuje” tetycznie z przymusu** – znaczy to tyle, co:

„podmiot od którego pochodzi norma N1, dysponuje prawną (tj. opartą na kompetencji prawnej) i faktyczną (organizacyjną, finansową) możliwością wymuszania zachowań zgodnych z N1”

2) **„Norma N1 obowiązuje” tetycznie z autorytetu** – znaczy z kolei tyle, że:

„norma N1 pochodzi od akceptowanego przez adresata normy N1 autorytetu A”
(np. państwa, Boga, nauczyciela wydającego polecenie studentowi)

- można zaobserwować **związek między argumentacją powyższych typów** (przymus / autorytet): władza, która odwołuje się do przymusu, a nie jest w stanie z jakichś powodów z przymusu tego skorzystać (np. nie egzekwuje zasądzonych wyroków), traci w społecznym odbiorze swój autorytet; z kolei – dysponując autorytetem – może zrezygnować z zastosowania przymusu (wzmacnia swój autorytet, należycie i skutecznie realizując swe kompetencje).
- **uzasadnienie tetyczne norm** prawnych szczególnie widoczne jest wtedy, **gdy normy prawne ujawniają swój jednostronny i represywny charakter** (np. prawo podatkowe, egzekucja roszczeń, regulaminy odbywania kary)

SYSTEMOWE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- rodzaj uzasadnienia mocy obowiązującej norm postępowania **odwołujący się do założenia o systemowym charakterze prawa**
- uzasadnienie to typowe jest dla różnych wariantów pozytywizmu prawniczego, szczególnie dla późniejszego okresu rozwoju tej formacji myślowej (normatywizm H. Kelsena czy pozytywizm wyrafinowany H. L. A. Harta).
- systemowe uzasadnienie obowiązywania norm **wiąże się ściśle z założeniem o prawodawcy racjonalnym**, gdyż sposób rozumienia systemu prawa przyjmowany na gruncie tej koncepcji obowiązywania ma cechy wyraźnej idealizacji i istotnie odbiega od rzeczywistych właściwości empirycznych porządków prawnych.

"Norma N1 obowiązuje" w znaczeniu systemowym należy rozumieć jako znaczeniowy odpowiednik zwrotu **"Norma N1 jest częścią systemu norm typu N"**.

- o **przynależności norm do systemu N** decydują szczególnego rodzaju konstytucyjne lub doktrynalne reguły, np.:
  - 1) **reguły wtórne**, w szczególności tzw. *rule of recognition*, a także
  - 2) reguły składające się na **normatywną koncepcję źródeł prawa**, a określające kryteria uznawania określonych aktów za akty prawotwórcze;
  - 3) wreszcie funkcje takie mogą spełniać także innego rodzaju **normy uznane już wcześniej za niesporną część danego systemu prawa**

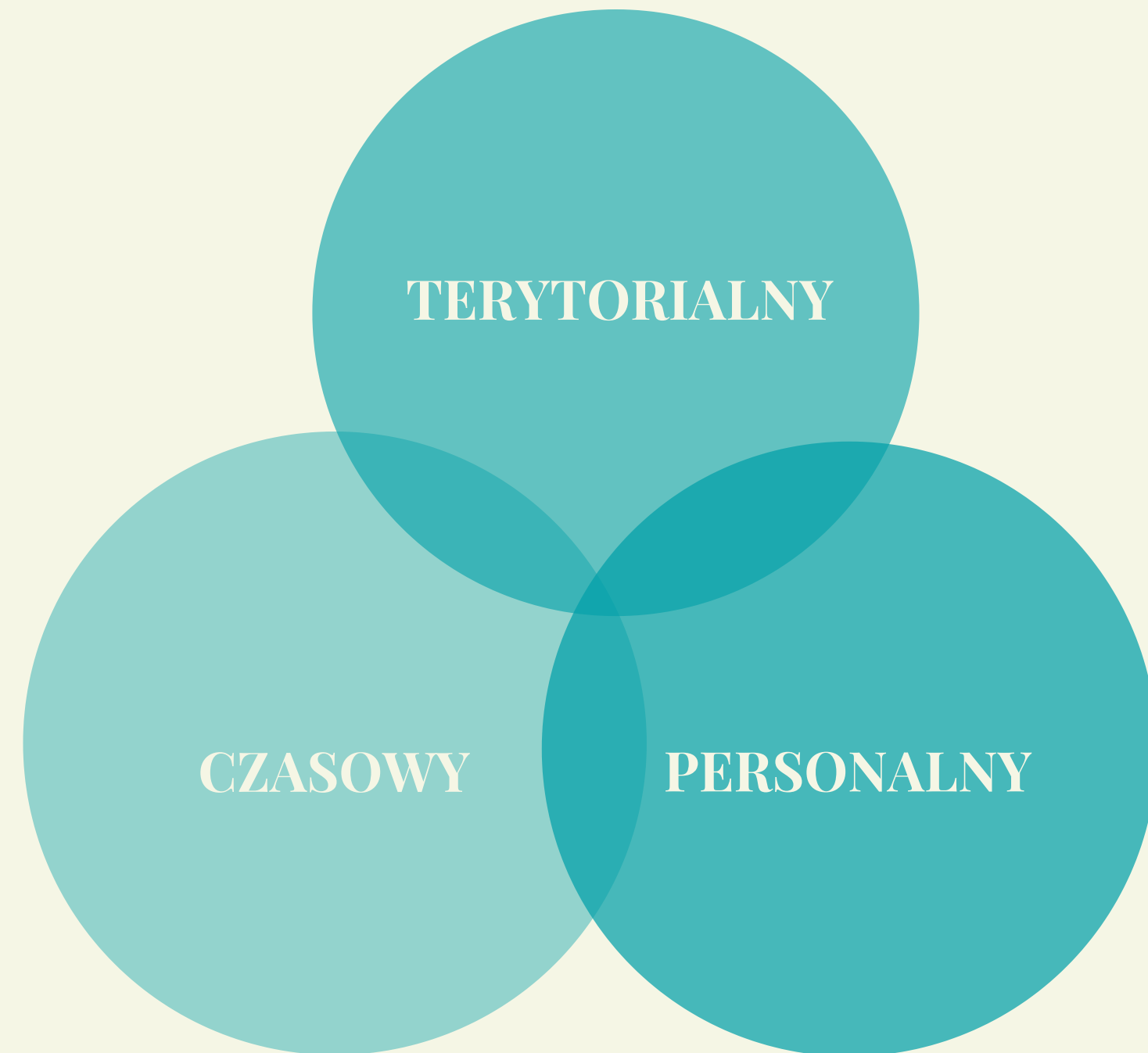
SYSTEMOWE OBOWIĄZYWANIE PRAWA

- poprzez stosowanie systemowego kryterium ustalania mocy obowiązującej norm kontroluje się zarówno:
  - 1) **poprawną formalność aktu prawotwórczego ustanawiającego normę N1**, tj. sposób wprowadzania normy do systemu prawa (zgodność z kompetencjami i procedurami prawodawczymi) oraz
  - 2) **poprawność jej ewentualnego uchylecia odpowiednimi aktami derogacji**, jak i jej
  - 3) **treściową zgodność z innymi normami merytorycznymi** uznanymi już za część systemu prawa
- posługując się kryterium systemowym, **należy pamiętać o tym, że częścią systemu prawa są nie tylko normy bezpośrednio wysłowione w tekstach aktów ustanowionych przez prawodawcę, ale także normy uznawane za obowiązujące w konsekwencji zastosowania logicznego, instrumentalnego oraz aksjologicznego wynikania norm (normy-konsekwencje)**
- podsumowując, zwrot „**Norma N1 obowiązuje**” w sensie systemowym znaczy tyle co „**Norma N1 jest**”:
  - 1) **normą należycie wprowadzoną do systemu prawa** – zawarta jest w akcie będącym prawidłowym wykonaniem posiadanych kompetencji prawodawczych i należycie wypełnionych procedur;
  - 2) **jest niesprzeczna z innymi normami merytorycznymi** uznanymi za bezsporne elementy systemu prawa, w tym także przez normy uznane za logiczne, instrumentalne i aksjologiczne konsekwencje norm wyrażonych w tekście prawnym;
  - 3) **nie została uchylona wprost** (aktem derogacji) lub **nie utraciła mocy obowiązującej w sposób dorozumiany** (aktem późniejszym z nią niezgodnym).

ASPEKTY OBOWIĄZYWANIA PRAWA

Pojęcie tetycznego obowiązywania prawa, które jako składnik koncepcji pozytywistycznej zdominowało nowoczesne prawoznawstwo, **określa trzy aspekty obowiązywania prawa** (czasowy, przestrzenny i personalny).

Prawo obowiązuje bowiem w danym **czasie**, w danym **miejscu** oraz obowiązuje pewne **podmioty** bez względu na miejsce, gdzie się znajdują.

ASPEKT CZASOWY

Norma prawna N obowiązuje od momentu tzw. wejścia w życie do momentu wygaśnięcia bądź **uchylenia** (derogacji)

- * **wygaśnięcie** następuje wtedy, gdy norma została ustanowiona na określony czas i czas ten nastął
- * **derogacja** zaś to operacja, w toku której norma przestaje obowiązywać w wyniku specjalnego działania
- **norma najwcześniej może obowiązywać od momentu ogłoszenia**, czyli od momentu podania jej do publicznej wiadomości w tzw. publikatorze, czyli **dzienniku promulgacyjnym**, bądź w inny przepisany sposób (np. przez rozplakatowanie zapisu normy, ogłoszenie w mediach itp.).
- powyższe nie oznacza jednak, że norma musi wejść w życie z momentem ogłoszenia!
  - * zwykle prawodawca odracza początek obowiązywania normy, ustanawiając tzw. **vacatio legis**, czyli czas od ogłoszenia prawa do jego wejścia w życie, umożliwiając przygotowanie się adresatów na wejście prawa w życie.
  - * **sposoby określania vacatio legis:**
    - 1) poprzez **podanie konkretnej daty wejścia w życie** norm zawartych w akcie prawnym
np. *Ustawa wchodzi w życie z dniem 23 marca 2008 r.*
    - 2) poprzez **wyrażenie odroczenia w dniach, tygodniach, miesiącach bądź latach**
np. *Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia*
    - 3) bądź **poprzez uzależnienie wejścia w życie od jakiegoś zdarzenia**
Uchwała wejdzie w życie z dniem ogłoszenia przez kompetentny organ stanu klęski żywiołowej
- Norma, która weszła w życie, a nie została z góry ustanowiona na określony czas, obowiązuje do momentu podjęcia przez prawodawcę (bądź upoważniony przezeń organ) określonych czynności derogacyjnych zmierzających do eliminacji normy z systemu.

ASPEKT CZASOWY

- **derogacja** czyli uchylenie normy może nastąpić w wyniku:
  - 1) **wejścia w życie innej normy**, np. normy zawartej w przepisie uchylającym
W ustawie z dnia... uchyla się art. X... albo Traci moc ustawa...
  - 2) może także przyjąć postać **aktu stosowania prawa**
wyrok TK, który pozbawia normę ustawy bytu prawnego ze względu na jej niekonstytucyjność
- ***Lex retro non agit***, czyli „*prawo nie działa wstecz*” – nieretroakcja prawa oznacza, że prawo, jako wytwór instrumentalnej (celowej) działalności człowieka jest prospektywne, czyli może wywierać skutki dopiero w przyszłości
- w stosowaniu prawa, **nieretroakcja** wyraża się w **przyjmowaniu do oceny zdarzeń i działań z punktu widzenia ich zgodności z normami, stanu prawnego obowiązującego w czasie wystąpienia zdarzenia.**
  - * od tej zasady przewidziano jednak **wyjątek** na gruncie **prawa karnego** większości państw naszej kultury prawnej. Wyraża się on w założeniu, że **jeżeli w czasie od popełnienia czynu do jego osądu obowiązywało kilka reżimów prawnych, stosuje się do oceny zdarzeń reżim najwzględniejszy dla sprawcy.**
  - * Wyjątki od zasady nieretroakcji prawa wynikają z **zasady humanitaryzmu w sądownictwie i karaniu**, która to za najwyższą wartość uznaje człowieka i jego dobra (życie, wolność, itp.). Oznacza to, że jeżeli dany czyn nie był przestępstwem w momencie jego popełnienia, ale z dzisiejszej perspektywy jest on oceniany jako niehumanitarny, to można do jego oceny zastosować prawo dzisiejsze.
- ***Ignorantia iuris nocet***, czyli „*nieznajomość prawa szkodzi*” – zasada ta oznacza, że nie można skutecznie powoływać się na *nieznajomość* prawa w celu uniknięcia skutków jego zastosowania, jeżeli prawo to zostało prawidłowo ogłoszone

ASPEKT TERYTORIALNY

- uznanie, że prawo jest związane z władzą (autorytetem) organu prawodawczego wiąże się z przeniesieniem niektórych wymiarów władzy na grunt obowiązywania prawa – **władza jest zawsze władzą nad określonym terytorium.**
- gdy idzie o prawo powszechnie obowiązujące, to zasadą jest, że obowiązuje ono na całym obszarze poddanym władzy organu prawodawczego – w przypadku **centralnych prawotwórczych organów państwowych**, sprawujących swoją władzę na obszarze państwa, to **stanowione przez nie prawo obowiązuje na całym terytorium państwowym**, które obejmuje, na zasadach określonych przez prawo międzynarodowe publiczne:
  - * ziemie w obrębie granic państwa,
  - * wody wewnętrzne i wody terytorialne,
  - * słup powietrza nad obszarem wyodrębnionym granicami oraz
  - * słup ziemi pod tym obszarem,
  - * a także statki morskie, powietrzne i kosmiczne związane z państwem odpowiednimi przepisami rejestracyjnymi.
- **wyłączenie spod obowiązywania:**
  - * konsulat + osoby objęte immunitetem dyplomatycznym
- gdy idzie o prawo ustanowione przez **organy administracji terenowej** (rządowej i samorządowej) to **obowiązuje ono na części terytorium państwowego poddanej władzy tych organów.**
- **prawo obowiązuje na określonym terytorium wszystkie przebywające tam podmioty, bez względu na to, czy są, czy też nie są personalnie poddane władzy organów zarządzających terytorium.**
  - * przykładowo, obywatel polski przebywający na terytorium Wielkiej Brytanii, nawet jeżeli nie jest poddanym brytyjskim zobowiązany jest przestrzegać prawa brytyjskiego, czyli np. jeździć lewą stroną jezdni.

ASPEKT PERSONALNY

- **prawo** związane z władzą **obowiązuje w aspekcie personalnym względem osób**
  - * przykładowo, jeżeli ktoś jest obywatelem polskim, czyli podmiotem poddanym władzy państwa, z którym łączy go stosunek obywatelstwa, powinien przestrzegać prawa ustanowionego przez to państwo
  - * co więcej, powinien przestrzegać tego prawa, bez względu na to, gdzie się znajduje
  - * dotyczy to nie tylko prawa ustanawianego w skali państwa, lecz także prawa organów administrujących określonym fragmentem terytorium państwowego.
- **między różnymi reżimami prawnymi, którym podlega jednostka** z racji z jednej strony przebywania na określonym terytorium, z drugiej zaś strony z racji podległości personalnej określonej władzy, **może dojść do kolizji.**
  - * **jeżeli nie zachodzi kolizja, powinny być przestrzegane oba porządki prawne.** Skoro np. w Holandii używanie i rozprowadzanie tzw. miękkich narkotyków jest dozwolone, a obywatela polskiego obowiązują w tym zakresie zakazy wynikające z personalnej podległości prawu polskiemu, powinien on powstrzymać się od podejmowania czynności sprzecznych z prawem polskim – oczywiście, jeżeli takie postępowanie jest w Holandii legalne.
- **jeżeli przestrzeganie dwóch porządków prawnych nie byłoby możliwe, zasada suwerenności państw**, będąca jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego, **nakazuje preferowanie prawa państwa, na którego terytorium znajduje się dany podmiot.**
- popełnienie czynu, który jest przestępstwem z punktu widzenia prawa polskiego nawet poza granicami kraju skutkuje odpowiedzialnością karną z tytułu personalnego aspektu obowiązywania prawa.
- dodatkowo:
  - * zasada represji wszechświatowej
  - * zasada podwójnej przestępczości czynu

ZADANIE

Jan C. prowadząc samochód zignorował znak drogowy ograniczający dopuszczalną prędkość do 50 km/h, ponieważ jechał z prędkością ok. 70 km/h. Został zatrzymany przez mieszany patrol w skład którego wchodził policjant oraz funkcjonariuszka Straży Gminnej. Oto fragment dialogu, jaki wywiązał się między Janem C., a uczestnikami patrolu:

Jan C.: *Panie Policjancie, przecież ja nie naruszyłem żadnej reguły. W tym miejscu wszyscy jeżdżą ok. 70 km/h. Owszem, gdybym jechał np. 100 km/h albo np. 40 km/h, to naruszyłbym normę, bo nikt na tej drodze tak się nie zachowuje. Zresztą Pan Policjant też jeździ tędy do pracy z prędkością ok. 70 km/h.*

Strażniczka Gminna: *Panie Kierowco, przecież obok tej drogi powstało osiedle mieszkaniowe, którego mieszkańcy skarżą się na hałas wywoływany przez szybko przejeżdżające samochody. Ograniczenie prędkości jest konieczne, żeby zapewnić tym ludziom spokój.*

Policjant: *Halo, halo... O czym my tu w ogóle dyskutujemy? Jest znak, znak został postawiony na podstawie uchwały podjętej w przepisanej formie przez Radę Gminy, w związku z czym wniosek jest jeden – należy się do znaku stosować.*

Polecenie: Podaj na jakie koncepcje uzasadniające obowiązywanie prawa powoływali się Jan. C., Strażniczka Gminna oraz Policjant i scharakteryzuj pokrótce na czym te koncepcje polegają.

ZADANIE

Art. 154 KC § 1. *Domniemywa się, że mury, płoty, miedze, rowy i inne urządzenia podobne, znajdujące się na granicy gruntów sąsiadujących, służą do wspólnego użytku sąsiadów. To samo dotyczy drzew i krzewów na granicy.*

§ 2. *Korzystający z wymienionych urządzeń obowiązani są ponosić wspólnie koszty ich utrzymania.*

Art. 154 KC. stanowi, że właściciele sąsiednich gruntów powinni ponosić wspólnie koszty wznoszenia i utrzymania urządzeń granicznych. Bolesław B. dokonał uzasadnionej rozbiórki starego zmurszałego ogrodzenia na granicy jego działki z posesją Jana B. a następnie wzniósł nowy płot. Zażądał od Jana B. udziału w kosztach obydwu operacji. Jan B. stwierdził, iż zapłaci połowę kosztów tylko za budowę nowego płotu, bo do tego zobowiązuje go przepis a za rozbiórkę starego płotu płacić nie będzie, bo o tym przepis nie stanowi. Bolesław B. powołał się na wnioskowanie z analogii legis.

Polecenie: Polecenie: Na jakiej koncepcji obowiązywania prawa mógł oprzeć się w argumentacji Bolesław B. ?
Podaj definicję i zasady tej koncepcji obowiązywania prawa.